

ARCHITEKTŪRINIS-URBANISTINIS PLENERAS

INOVATYVI FORTIFIKACIJA – Kauno tvirtovės statinių ir teritorijos konversijos Aleksote

ARCHITEKTŪRINIS - URBANISTINIS PLENERAS: MEDŽIAGOS DALYVIAMS ĮVADAS

PROJEKTĄ FINANSUOJA:

PROJEKTĄ ORGANIZUOJA:

PARTNERIAI:

MASH
studio

Šaltinis: www.kpd.lt

1879 m. Rusijos imperatorius caras Aleksandras II (1818-1881) imperijos vakarų pasieniui sustiprinti išleido potvarkį, kuris Kauną pavertė pirmosios klasės Rusijos tvirtove. Pagal parengtą projektą Kauno miestą turėjo ir iki šiandien supa: septyni fortai, devynios baterijos, centrinis įtvirtinimas centrinio įtvirtinimo atkarpa kairiajame Nemuno krante, trys artilerijos sandėlių kompleksai - kairiajame bei dešiniajame Nemuno krantuose ir bei Panemunėje pastatyti 1882-1889 m. laikotarpyje.

Tvirtovės statyba ir įrengimas tai buvo procesas, kuris nebuvo užbaigtas iki pat I-ojo pasaulinio karo. Kaune ir jo apylinkėse iki šiol išliko 1882-1915 metais suformuotas didžiulis tvirtovės gynybinių statinių, inžinerinių įrenginių bei administracinės, gyvenamosios, ūkio, komunikacinės paskirties objektų kompleksas. Kariniams, gynybiniams tikslams statyta tvirtovė pakeitė miesto kraštovaizdį, reljefą, urbanistinę struktūrą. Priemiesčiuose naujai statyti stambiatūriai kariniai miesteliai (Šančiai,

Panemunė, Žaliakalnis), modernūs administraciniai pastatai Naujamiestyje, ideologinis įtvirtinimas - stačiatikių maldos namai, invaziškai pakeitė miesto įvaizdį. Carinė Rusija finansavo valstybinę (karinę) statybą, todėl jos dominavimas XIX a. pb. – XX a. pr. mieste, dalinai nulėmė to laiko Kauno architektūros ir urbanistikos raidą. Kariniai objektai - fortai, baterijos, įtvirtinimai žiedu apjuosė Kauną, buvo įrenginėjami patogiose, aukščiausiose apžvalgos stebėjimo vietose, dabar tai tarnauja gražiausių Kauno panoramų apžvalgai (VIII baterija Zanavykų g. 66a, IX baterija A. Mackevičiaus 27, 27a (šioje vietoje XVIII a. švedai įrengė įtvirtinimus „šancus“), Linkuvos įtvirtinimai Josvainių g. 31a, 31b, 31c, Lakūnų pl. 63 b ir kt.). Svarbiausi bei didžiausi gynybinio žiedo objektai yra fortai. Iš viso Kauno tvirtovėje buvo suprojektuotas dvidešimt vienas fortas. Pastatyti devyni, pradėti statyti - trys, atlikta dalis žemės darbų - keturiuose fortuose. Likusiuose penkiuose žemės darbai tik pradėti. Pastatytos visos numatytos devynios stacionarios baterijos. Iš

Šaltinis: www.kpd.lt

numatytų devynių stacionariųjų atramos punktų beveik pabaigti - trys. Be minėtų objektų, tarp fortų ir baterijų įrengta apie dvidešimt slėptuvių.

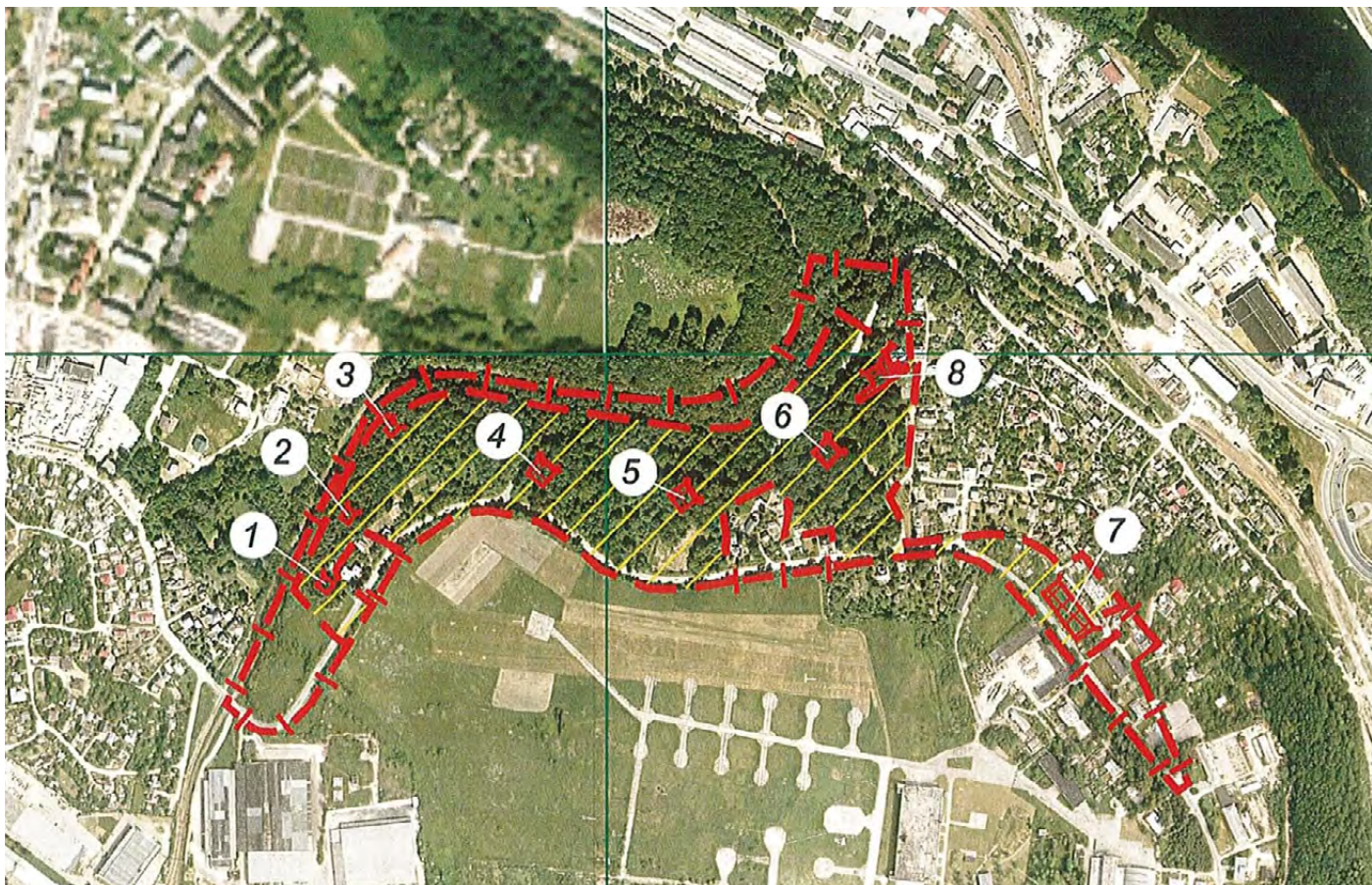
Tuometinę miesto teritoriją apjuosė centrinis įtvirtinimas. Jo užnugaryje suformuota visa tvirtovės infrastruktūra: administraciniai pastatai, tvirtovės vadų, valdininkų ir statytojų gyvenamieji namai, kariniai miesteliai su kariškių gyvenamaisiais namais, kareivinėmis, ligoninėmis, ūkio statiniais, telefono - telegrafo bei radijo, elektros, vandentiekio stotys, karinė geležinkelio stotis, malūnas, grūdų saugyklos, karo balandžių stotis, gaisrinė, oro uostas, priplaukos, pontoninės perkėlos ir kiti statiniai bei inžineriniai įrenginiai. Visus tvirtovės gynybinius ir aptarnavimo objektus sujungė didžiulė komunikacijų sistema, kurią sudarė keliai ir geležinkeliai.

Tvirtovės statybos metu iš esmės buvo pertvarkytas Kauno apylinkių kraštovaizdis: tarp fortų, baterijų ir įtvirti-

nimų bei didžiuliame plote prieš juos buvo visiškai iškirsti medžiai, performuotas reljefas. šis plotas buvo tvarkomas pagal karinės tvirtovės taisykles. Kauno priemiesčių ir apylinkių gatvių tinklas dalinai susiformavo tvirtovės kelių ir geležinkelių pagrindu, buvę kariniai keliai tapo tarpukarinio miesto gatvėmis (Aukštaičių, Titnago, Radvilėnų, Lakūnų pl. ir kt). Iki šių dienų išlikę apie 240 (su slėptuvėmis virš 400) Kauno tvirtovės statinių atspindi laikotarpį nuo XIX a. devintojo dešimtmečio - iki Pirmojo pasaulinio karo gynybinių įtvirtinimų raidą Europoje. Tai Kauno tvirtovės - unikalumas.

2014 m. patvirtintame Kauno miesto savivaldybės Bendrajame plane visi tvirtovės objektai traktuojami, kaip visuma (formaliai ji neatitinka komplekso apibrėžimo pagal Lietuvos įstatymus), kuri, kartu su tarpukario modernizmo pastatais, išskiria Kauną ne tik Lietuvos, bet ir Europos miestų tarpe.

KAUNO TVIRTOVĖS KAIRIOJO NEMUNO KRANTO CENTRINIŲ ARTILERIJOS SANDĖLIŲ KOMPLEKSAS

Šaltinis: www.kpd.lt

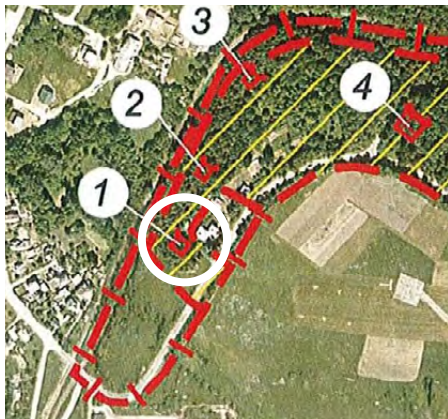
1886-1889 m. kairiajame Nemuno krante nusavinus visą buvusio Aukštosios Fredos dvaro žemę, buvo suprojektuotas Centrinis gynybinis įtvirtinimas: supilti pylimai ir lunetai, vėliau paversti redutais ir palei natūralų griovio šlaitą pastatytas požeminių sandėlių kompleksas. Įvažiavimai į sandėlius įrengti nuo Lakūnų pl., o tarp trečio ir ketvirto sandėlių, 1892 m. nuo Lakūnų pl. natūralios griovos šlaitu nutiesta papildoma kelio atšaka - dabartinė J. Bakanausko g. trasa. Šios gatvės šlaite 1909-1910 m. pastatytas aštuntasis sandėlis

Fredoje, Lakūnų plente išlikęs Kauno tvirtovės sandėlių kompleksas šiandien nėra pilnai išnaudojamas – netekęs pirminės funkcijos ir įveiklinimo – apleistas. Perda-

vus komplekso statinius valdyti VŠĮ Kauno tvirtovės parkui septintasis sandėlis tapo įstaigos buveine. Pradėta tvarkyti ir prižiūrėti teritoriją aplink dalį sandėlių, tačiau toliau nutolę objektai vis dar nesulaukia tinkamo dėmesio. Sudėtingiausias uždavinys tekęs įstaigai - pritaikyti objektus šiuolaikinėms reikmėms atliepiant visuomenės poreikius ir išlaikant žaliasias miesto teritorijas

Siekiant objektų pritaikymo ir įveiklinimo būtina spręsti susidariusias gamtosaugines, paveldosaugines problemas, kurios riboja tvarkybos darbus objektuose. Buvę tvirtovės objektai statyti karinėms reikmėms, todėl jų panaudojimas yra problematiškas. Tik inovatyvus, kūrybinis požiūris gali padėti išspręsti šių statinių pritaikymą.

SANDĖLIAI

PIRMAS SANDĖLIS.

Plotas: 148,40 kv.m
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: yra elektra.

Sandėlis stovi šalia Lakūnų plento, praktiškai gyvenamojo namo kieme. Įvažiavimas iš Lakūnų pl., naudojamas gyventojų sandėliavimui, yra elektra. Pastatas su rakinamomis durimis, langų angos su grotomis. Istorinis kelias, jungęs 1 ir 2 sandėlius panaikintas, liko pažymėtas 1921 m. plano fragmente.

Pastatas raudonų plytų, kompaktiško

plano, vieno aukšto, iš žemių suformuotu pylimu. Fasadas orientuotas į ŠR pusę. Angos stačiakampės su segmentinėmis sąramomis. Planas – 2 patalpos, kurias supa ventiliacinis kanalas (dalinai sunaikintas). Statinys stipriai perstatytas: permūrytos angos, apgriuvusi pietinės pusės atraminė sienutė. Sandėlis stovi privataus gyvenamojo namo kaimynystėje.

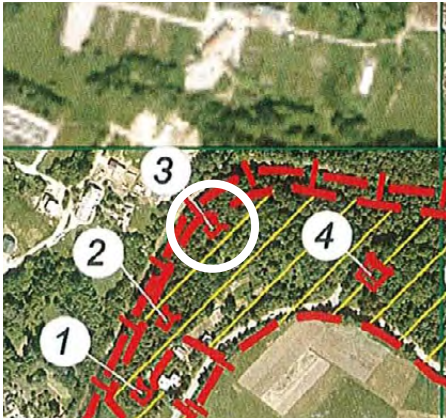
ANTRAS SANDĖLIS.

Plotas: 148,40 kv.m
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi miške, prie jo patekti sudėtinga - ne prižiūrėtu mišku nuo pirmojo sandėlio, šalia buvusių pastatų pamatai, apačioje šlaito - geležinkelis. Galimas priėjimas užžėlusiu taku iš Lakūnų plento, pro 3-įjį sandėlį.

Pastatas kompaktiškas, vieno aukšto, suformuotas žemių pylimas, raudonų plytų fasadas orientuotas į ŠR kryptimi. Planas - patalpos supamos ventiliacijos kanalų. Fasadinės angos pakeistos.

SANDĖLIAI

TREČIAS SANDĖLIS.

Plotas: 83,35 kv.m.
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi miške, netoli šlaito, apačioje šlaito - geležinkelio bėgiai, privažiavimas iš Lakūnų plento. Vieta nuošali ir apleista.

Pastatas kompaktiškas, vieno aukšto, suformuotas žemių pylimas, raudonų plytų fasadas orientuotas ŠR kryptimi. Planas - 1 patalpa supama

ventiliacijos kanalų. Fasadinės angos pakeistos - išlikusiuose ventiliacinio kanalo 2 angos su segmentinėmis sąramomis, kitos užmūrytos (matosi ŠR fasade), pakeista buv. durų vieta. 1 stačiakampė iškirsta sovietmečiu. Fasade išlikę dalis buvusio raudonų plytų dekoru. Taip pat išlikęs raudonų plytų ventiliacinis kaminas.

KETVIRTAS SANDĖLIS.

Plotas: 337,03 kv.m.
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi giliau, privažiavimas patogus, yra nedidelis kiemas pasi-statyti automobiliams.

Pastatas raudonų plytų, stačiakampio plano, su mūrine apsaugine priedanga, kuri sujungta su pastatu dvejomis

arkomis. Tris patalpas supa ventiliaciniai kanalai. ŠR fasade stačiakampės angos su segmentinėmis sąramomis. Dvejos raudonų plytų mūro atraminės sienos, 2 arkos, jungiančios priedangą su fasadu. Išlikę plytų dekoru elementai.

SANDĖLIAI

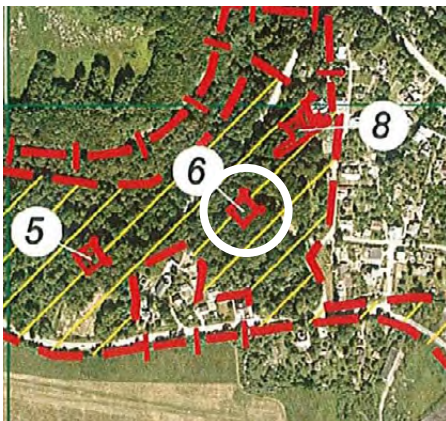
PENKTAS SANDĖLIS.

Plotas: 337,03 kv.m
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi giliau , privažiavimas patogus, yra nedidelis kiemas pasistatyti automobiliams.

Pastatas raudonų plytų, stačiakampio plano, su mūrine apsaugine priedanga, kuri sujungta su pastatu dvejomis

arkomis. Tris patalpas supa ventiliaciniai kanalai. ŠR fasade stačiakampės angos su segmentinėmis sąramomis. Dvejos raudonų plytų mūro atraminės sienos, 2 arkos, jungiančios priedangą su fasadu. Išlikę plytų dekoru elementai.

ŠEŠTAS SANDĖLIS.

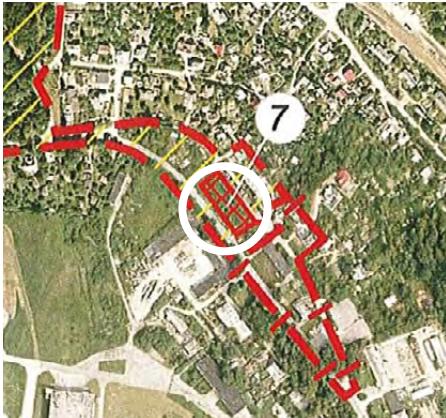
Plotas: 337,03 kv.m
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi giliau , privažiavimas patogus, yra nedidelis kiemas pasistatyti automobiliams.

Pastatas raudonų plytų, stačiakampio plano, su mūrine apsaugine priedanga, kuri sujungta su pastatu dvejomis

arkomis. Tris patalpas supa ventiliaciniai kanalai. ŠR fasade stačiakampės angos su segmentinėmis sąramomis. Dvejos raudonų plytų mūro atraminės sienos, 2 arkos, jungiančios priedangą su fasadu. Išlikę plytų dekoru elementai.

SANDĖLIAI

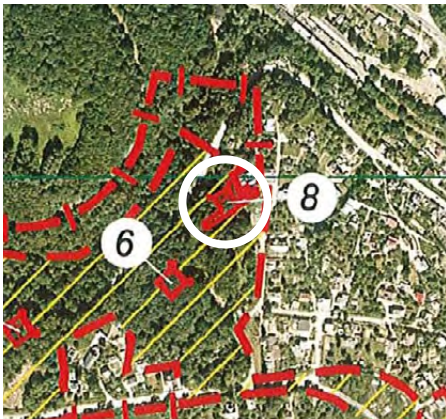
DIRBTUVĖS.

Plotas: 496,23 kv.m.
Statybos metai: 1886-1889 m.
Komunikacijos: yra elektra.

Sandėlis stovi prie Lakūnų plento, kiemas grįstas lauko akmenimis, aptvertas betonine tvora, metaliniai vartai.

Pastatas raudonų plytų, stačiakampio plano, 1 aukšto, fasadas orientuotas į ŠR, suformuotas pylimas, stogas užpiltas žemėmis. Ant stogo išlikę 5 apskriti ir 2 apvalūs raudonų plytų

mūto ventiliaciniai kanalai. Patalpos mūriniais, tinkuotais cilindriniais skliautais. Fasado angos su segmentinėmis sąramomis puoštomis „spynomis“, ventiliaciniai kanalai - iš PR ir ŠR pusės. Fasade išlikę plytų dekoru elementų – raudonų plytų „dantukų“ motyvo karnizas, kazematų angas skiria stačiakampiai, plokšti kontraforsai.

SEPTINTAS SANDĖLIS.

Plotas: 513 kv. m
Statybos metai: 1900 - 1910 m.
Komunikacijos: nėra.

Sandėlis stovi prie Bakanausko gatvės, T raidės plano 1 a., dalinai įkastas į šlaitą ir užpiltas žemėmis, suformuojant pylimą, išskyrus V fasadą, 2 šoninės įėjimo patalpos su įėjimais į šonuose esančias dar 2 patalpas ir patalpos su praėjimu.

Pagrindinė didžiulė erdvė 284 kv. m dydžio, lauko akmenų pamatas su betono cokliu, patalpų betono cilindriniai skliautai; g/b perdangos, betono sienos.

PLENERO KALENDORIUS

2022 birželio 14d.	Paskutinė diena aplikuoti į plenero dalyvių atranką.
2022 birželio 15d.	ATRENKAMI PLENERO DALYVIAI , paskelbiami rezultatai.
2022 birželio 17d.	<u>PLENERO DIENA 1.</u> Paskaitos ir kūrybinės dirbtuvės (<i>renkamės 09:30</i>) 10:00 - 11:30. Paskaita 1. „Kauno tvirtovės istorija. Praeitis ir dabartis“. Paskaitą skaitys prof. Valdas Rakutis, LR seimo narys. 11:30 - 12:30. Paskaita 2. „Kauno tvirtovės projektavimas ir statiniai“. Paskaitą skaitys Nijolė Steponaitytė, NKPA atestuota ekspertė. 12:30 - 13:30. Pietų pertrauka. (<i>Maitinimas vietoje</i>) 13:30 - 14:30. Paskaita 3. „Kas vyksta aplink? Mažoji ir Aukštoji Freda, Aleksotas“. Paskaitą skaitys urbanistė, MASH studio bendrąjį kūrėją Živilė Šimkutė. 14:30 - 16:30. Projekto pristatymas ir diskusijos su VšĮ Kauno tvirtovės parkas direktoriumi Egidijum Bagdonu bei Ekskursija 1. „Kauno tvirtovės objektai ir teritorija Lakūnų plente“. Veda Kauno tvirtovės parkas. 2022 liepos 8d. <u>PLENERO DIENA 2.</u> Paskaitos ir kūrybinės dirbtuvės (<i>renkamės 09:30</i>) 10:00 - 10:30. Paskaita 4. „Kauno Aleksoto inovacijų pramonės parkas“. Paskaitą skaitys Andrius Veršinskas, VšĮ „Kaunas IN“ Verslo skyriaus vadovas 10:30 - 11:00. Paskaita 5. „T-Factor. Urbanistinės regeneracijos procesų įgalinimas per laikinas veiklas“. Paskaitą skaitys urbanistė, „T-Factor“ projekto tyrėja Aistė Eidukevičiūtė. 11:00 - 12:30. Ekskursija 2 ir paskaita 6. „Nuo carinių artilerijos dirbtuvių iki tarpukario/moderniosios aviacijos“. Gidas: Juozas Pleita. 12:30 - 13:30. Pietų pertrauka. (<i>Maitinimas vietoje</i>) 2022 liepos 15d. TARPINIS REZULTATŲ PRISTATYMAS** bei restauravimo dirbtuvės 2022 liepos 22d. Neformalių konsultacijų laikas.* 2022 rugsėjo 2d. TARPINIS REZULTATŲ PRISTATYMAS** bei restauravimo dirbtuvės 2022 rugsėjo 9d. <u>GALUTINIŲ REZULTATŲ PRISTATYMAS***</u> 2022 spalio 6-7d. TARPTAUTINIS KONGRESAS „Kaunas - Europos tvirtovė 2022“

* Neformalių konsultacijų metu, 7 sandėlyje, bus galima susitikti su istorike Raimonda Rickevičiene, Kauno Tvirtovės direktoriumi E. Bagdonu, Kauno Tvirtovės paveldo eksperte N. Steponaityte ir V. Valantikonyte. Susitikimų metu galima aptarti darbų eigą, labiau pažinti Lakūnų pl. teritoriją. Tai atviras ir neformalus laikas papildomiems klausimams ir diskusijoms.

** Pristatymo formatas - prezentacija. Pristatymo laikas - 20min, laikas diskusijai - 10 min.

*** Pristatymo formatas - prezentacija, standai ir bukletas. Pristatymo laikas - 15 min. Po visų dalyvių pristatymų bus bendra diskusija. Trukmė apie 1 val.

IŠŠŪKIAI

Architektūrinio - urbanistinio plenero metu dalyviai kviečiami kūrybiškai pažvelgti

į šiandieninius iššūkius, su kuriais susiduria Lakūnų pl. įsikūręs Kauno tvirtovės

artilėrijos sandėlių kompleksas. Čia susipina pagrindiniai trys tematiniai aspektai:

architektūra / urbanistika, inovacija ir gamtinis karkasas. Iššūkiams pasirinkti

literatūrinių kūrinių pavadinimai kaip inspiracija kūrybiškumui.

1_“MIEGANČIŲ DRUGELIŲ TVIRTOVĖ”

Lakūnų plente esantys Kauno tvirtovės sandėliai - tai maža dalis komplekso teritorijos, kurioje susipina istorinis, karinis ir gamtinis karkasas. Ši teritorija konfliktiška - iš vienos pusės saugoma nekilnojamojo kultūros paveldo įstatymų, dėl savo istorijos ir svarbos visam Kauno miestui, iš kitos pusės saugoma kaip specialiosios paskirties rekreacinis miškas (II miškų grupė), kuriame galima sutikti ir šikšnosparnių. Tai tarsi miegančių drugelių tvirtovė, kuri vis dar slepia savas paslaptis. Šis gamtinis elementas ypatingai svarbus. Šlaitas leido įkurdinti sandėlius. Buvę sandėliai ilgainiui sulaukė naujų gyventojų - šikšnosparnių ir biomasės įvairovės. Kaip sustiprinti esantį gamtos elementą ir sukurti darnią sinergiją tarp to, ko reikia, jog ši vieta taptų pritaikyta naujiems moderniems poreikiams, bet išsaugotų gamtines - kultūrinės savybes?

2_“ATSISVEIKINIMAS SU GINKLAIS”

Lakūnų plento garažų bei amunicijos sandėlių teritorija buvo naudota amunicijos laikymui, taisymui, įvairiems techniniams bandymams. Šiandien ši istorijos dalis tik nuotraukose ir raudono mūro plytų prisiminimuose. Atsisveikinus su ginklais atrodo, jog vieta prarado savo pagrindinę paskirtį. Kaip galime inovatyviai pritaikyti šią teritoriją naujai funkcijai? Kas čia galėtų vykti? Tarpukaryje Lakūnų plente vykę procesai rodė aukštą karinio transporto (tankų), aviacijos inovacijų lygį. Kokias inovacijas šioje vietoje galima pamatyti šiandien? Arba, kaip šią teritoriją galima pritaikyti taip, kad būtų sukurta erdvė naujoms inovacijoms vystytis, testuoti ir pan.? Bei pagrindinis klausimas neduodantis ramybės teritorijos valdytojui - kaip panaikinti buvusių įveiklinimų pasekmes, kad teritorija taptų saugi ir draugiška tiek joje vyraujančiai gamtai, tiek besidominčiai visuomenei?

3_PATYRIMINIS TAKAS “O BUVO TAIP”

Ši teritorija buvo gamtinis šlaitas, buvo gynybiniai artileriniai sandėliai, buvo bandymų laukas...

Šiandien - tai besikuriantis bendruomenės centras, Kauno tvirtovės parko administracinis centras. Čia susitinka daug skirtingų istorijų, skirtingų sudedamųjų erdvinių elementų. Trumpi, telegrafiški pasakojimai kaip karoliukai suveria įvairių epochų patirtį. Kaip juos galime paversti vientisa istorija? Kaip šią vietą galime pajusti, išgirsti, paliesti, užuosti - paragauti?

Karinio geležinkelio bėgiai juosiantys teritoriją, mišku užžėlę buvę kariniai keliai, buvusiam amunicijos sandėlyje laikomos bulvės ir apgriauta laboratorija, neišsivadėjantis sovietinės armijos palikimas, gyventojų daržai ir jų bandymas „atkovoti“ teritoriją - visa tai sudaro vientisą taką. Tik kaip jį realizuoti ir integruoti į visuomenės gyvenimą kaip patyriminį ir pažintinį taką?